

РОЗДІЛ V. Українсько-польський міжнаціональний конфлікт у роки Другої світової війни...

3. Polacy! Odezwa OUN // Siwicki M. Dzieje konfliktow polsko-ukrajinskih / M. Siwicki. – Warszawa, 1992. – Т. 2. – С. 171–172.
4. Зверення Краєвої Політичної Репрезентації до українського народу (30 липня 1943 р.) // І. Культурологічний часопис. Ч. 28 : Волинь 1943. Боротьба за землю. – Львів, 2003. – С. 80.
5. Torzecki R. Polacy i ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej / R. Torzecki. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993. – С. 272.
6. Літопис Української Повстанської Армії. – Львів ; Торонто, 1995. – Т. 24. – С. 235.
7. Провід ОУН СД: Комунікат (Відозва, 1943) // Літопис Української Повстанської Армії. – Львів ; Торонто, 2001. – Т. 26. – С. 364.
8. Miejscowy komendant Polskich Oddzialow Zbrojnych. Ukraińcy! – 362 s.

Марія Ступницька

Причини та передумови українсько-польського міжнаціонального конфлікту часів Другої світової війни

У статті здійснено спробу розкрити причини українсько-польського, збройно-політичного протистояння в роки Другої світової війни. Проаналізовано відносини українського й польського народів напередодні конфлікту. Розглянуто роль Німеччини й Радянського Союзу в розгортанні українсько-польського конфлікту в період Другої світової війни.

Ключові слова: українсько-польські відносини, Друга світова війна, міжнаціональний конфлікт, Волинь, Галичина.

Ступницькая Мария. Причины и предпосылки украинско-польского межнационального конфликта времен Второй мировой войны. В статье сделана попытка раскрыть причины украинско-польского, оружейно-политического противостояния в годы Второй мировой войны. Анализируются отношения украинского и польского народов накануне конфликта. Рассматривается роль Германии и Советского Союза в развертывании украинско-польского конфликта времен Второй мировой войны.

Ключевые слова: украинско-польские отношения, Вторая мировая война, межнациональный конфликт, Волинь, Галичина.

Stupnicka Maria. Causes and Conditions of the Ukrainian-Polish Inter-Ethnic Conflict Since World War II. In the article attempts to uncover the causes of the Ukrainian-Polish, armed and political resistance in World War II. Author analyzed the relationship of the Ukrainian and Polish people before the conflict. The role of Germany and the Soviet Union in the deployment of the Polish-Ukrainian conflict since World War II.

Key words: Ukrainian-Polish relations, World War II, ethnic conflict, Volhynia, Galicia.

Українсько-польський міжнаціональний конфлікт, що виник за часів Другої світової війни на території Волині, Східної Галичини, Холмщини, Підляшшя, Надсяння та Лемківщини, досі залишається дискусійною темою української і польської історіографії та найважливішим питанням сучасних відносин двох народів-сусідів. Незважаючи на те, що минуло вже майже сім десятиліть від тих подій, чимало українців і поляків не можуть вибачити образ і кривд, яких завдали їхні співвітчизники одне одному в те воєнне лихоліття. Добре відомо про те, як переслідували польські урядовці українську меншину в Першій і Другій Речі Посполитій. Донині «не загоїлися рани» в тієї української людності, яка стала об'єктом депортації 1947 р., відомої під назвою «акція Вісла». У свою чергу, польська сторона і насамперед представники старшого покоління, погоджуючись із тим, що українці у минулому насправді зазнали в Польщі невинуватених страждань, стверджує, що «останні несумірні зі злочинами, скоєними стосовно польського населення Західної України Українською повстанською армією».

На думку польських і українських учених, джерела українсько-польського конфлікту у зазначений період ховаються у спільному минулому і є наслідком давніх обопільних упереджень, завданих кривд. Серед причин протистояння виділяють:

– драматична історія українського та польського народів у XVI–XVIII ст., заповнена особливо жорстокими селянськими бунтами і козацькими повстаннями, що придушувалися в потоках крові й залишили у свідомості багатьох поколінь взаємні кривди, почуття соціальної несправедливості;

- поразка українців у війні з Польщею 1918–1919 рр., що стало однією з головних перешкод у побудові незалежної України;
- неврегульовані загальнополітичні умови після Першої світової війни, що позбавили українців можливості мати власну державність;
- національна політика II Речі Посполитої на східних територіях, що ґрунтувалася на засадах націоналізму й усунення інших національностей від участі в державному і громадському житті (справа автономії та самоврядування, проблема земельної реформи, освітня політика, порушення громадянських прав і свобод, репресії проти українців). Вона не ліквідувала давні суспільні конфлікти, а, навпаки, їх загострювала;
- тероризм й саботаж Української військової організації (УВО), а потім Організації українських націоналістів (ОУН) на території Польщі у міжвоєнний період;
- антипольська діяльність ОУН під час Другої світової війни, що виникла здебільшого з прийнятої ідеології інтегрального націоналізму і формувала свідомість українського суспільства в дусі ненависті до поляків як таких, що стоять на перешкоді незалежності України;
- підбурювальна роль обох тоталітарних режимів – радянського й німецького – у роздмухуванні українсько-польського конфлікту;
- деморалізуючий вплив війни, яка спричинила велике моральне спустошення і відхід від норм соціальної поведінки.

Більшість учених сходяться на думці, що причини загострення українсько-польських відносин, насамперед на західноукраїнських землях, треба шукати у взаєминах двох народів та їх політичних лідерів у Галичині – провінції Австро-Угорщини до 1918 р. Саме тут увійшли в конфлікт два національні рухи – польський та український, зіткнулися два центри національного державотворення. Апогеєм його стала українсько-польська війна за Галичину і Львів 1918–1919 рр., яка закінчилася поразкою українців і включенням теренів Східної Галичини й Західної Волині до складу відродженої Польської держави. Змагання за національну державність різко поширили політизацію українського населення, особливо в західноукраїнських землях [1, 41].

Українсько-польська війна 1918–1919 рр. фактично не припинялася до 1939 р. Вона «жеврїла» в акціях опору 20-х років, «пацифікаціях», терористичних замаху проти польських діячів 30-х років.

У міжвоєнній Речі Посполитій українці постійно нагадували польському суспільству про право українського народу бути господарем на своїй землі. Інша справа, що, відродившись державно, поляки тоді не хотіли чути про щось подібне для інших народів, котрі були їхніми. Вони навіть «не почули» звернення українських послів до Польського сейму: «Ми присягнули своєму народові його права боронити і скільки сили нашої боротися проти тих, хто народ наш кривдить... Ми рішуче заявили: що земля, яку наш народ цілі віки потом-кров'ю поливав, належить тільки нашому українському народові; що польське осадництво й колонізація української землі видає ту землю в малоземельного й безземельного народу нашого та позбавляє його єдиного засобу для життя... Ми заявили польському народові, що наш український народ з усім тим, що з ним твориться, ніколи добровільно не погодиться, а що своїх прав він завжди буде боронити...» [2, 14].

«Перший все-холмський делегатський з'їзд холмщан у Києві 25–27 серпня 1917 р. постановив: 1. Народ Холмський визнає себе народом українським. 2. Доля його повинна бути спільною з долею всього українського народу. 3. Через те губернія Холмська ні в якому разі не може прилучитися до королівства Польського, а повинна бути прилучена до автономної України в межах фелеративної Демократичної Російської республіки і тепер же повинна бути під управлінням Центральної Ради і Генерального Секретаріату. 30 серпня 1917 р. Київ» [3, 25].

Добре відомо, що українці і поляки вважали Волинь, Східну Галичину, Холмщину, Підляшшя, Надсяння та Лемківщину своїми родинними, придбаними завдяки важкій праці багатьох поколінь. До того ж, історичний досвід свідчить про те, що жодна країна чи народ ще ніколи добровільно не зрікалися територій, які вони через різні причини вважали власними. Саме в цьому, до речі, був весь драматизм українсько-польського територіального конфлікту.

Які ж підстави були в українців і поляків, які давали б їм право на обопільні претензії щодо вказаних територій в роки війни? Для української сторони такою підставою серед багатьох були статистичні дані загальнопольського перепису 1931 р., згідно з якими всі ці землі були населені

переважно українцями. (За польським переписом 1931 р., наприклад, на Волині було 70,4 % українців і лише 15,2 % поляків та україномовних римо-католиків.)

І навіть міжвоєнна військова і цивільна колонізація Волині і Східної Галичини суттєво не змінила цього становища.

Для польської суспільної думки такою підставою поміж інших був значний економічний і культурний внесок поляків у розвиток цих земель упродовж їхнього багатостолітнього перебування в складі Польщі, що породжувало у польської сторони уявлення, що цього внеску не заперечуватиме жодна з країн. Тому від моменту їхньої втрати у вересні 1939 р. ніхто на польських землях не хотів сумніватися в тому, що після переможної війни «західних альянсів» ці території з якихось причин могли б бути не повернуті Польщі [4, 137].

У 1930 р. в Празі та в інших часописах Америки, Канади, Бразилії вийшла стаття «“Паціфікація” Східної Галичини», в якій йшлося: «Уряд Пілсудського рішився одним замахом ліквідувати українське питання в Польщі. Він вислав на українські терени карні експедиції поліцейських відділів і кавалерії, які чинили страшні спустошення на землях Східної Галичини; нищили культурні й господарські надбання українського народу й люто катували мирне українське населення... Вибрано насамперед ті повіти, села та міста, де українське населення національно найсвідоміше і де найкраще розвинена культура й господарська діяльність...» [5, 498–499].

Заборонялося вживання термінів «українці» та «Галичина», замість них насаджувалися поняття «русини» і «Східна Малопольща», було ліквідовано Галицький крайовий сейм, інститут намісництва, запроваджено єдиний у державі поділ на воєводства. Задля збільшення кількості поляків у краї до Львівського воєводства приєднувалися західні повіти з переважно польським населенням. Грубо порушувалася 109 стаття Конституції Польщі (1921 р.), що декларувала громадянам національні права, визнавала національні традиції, рідну мову спілкування, віросповідання. Ці та інші конституційні норми на практиці не виконувалися, влада «закривала очі» на масові факти дискримінації українців за етнічним принципом, на прояви національної нетерпимості, заохочувала переслідування учасників українського державотворчого руху, колишніх вояків Української галицької армії. Архівні документи і спогади засвідчують масове звільнення українців із державних установ та адміністративних органів за відмову від прийняття присяги на вірність Другій Речі Посполитій. На всій території краю були введені надзвичайні суди, створювалися концтабори, провадилися облави, арешти, обшуки. Польська влада посилила цензуру, наклала заборону на випуск українських газет «Громадський голос», «Українська думка», «Діло», «Свобода», «Воля» та ін. Усі ці антиукраїнські акції негативно впливали й на долю польського населення, оскільки значна його частина опинилася заручником шовіністичної політики влади та відчувала наростання ворожості з боку українців [6, 263].

Незважаючи на те, що українці мали обмаль землі, польський уряд розпочав переселення колоністів-осадників. Здебільшого це були колишні офіцери та підофіцери польської армії. Син одного з таких військових осадників згадує: «Зупинились ми поміж Луцьком і Ковелем. Батько дістав 50 гектарів земельного наділу, а також помешкання в панських будинках... на нас дивилися як на чужинців-зайдів, а навіть як на ворогів. У тодішній Польщі для українців не було “ані нендзі земі”, вся земля “tylko dla Polakow”» [2, 8].

До цього додався ще й релігійний аспект. Якщо на тій же Галичині стосунки між українцями греко-католиками та поляками римо-католиками були терпимі, то стосунки між православними українцями та поляками римо-католиками були більш гострими. За часів розбудови національної Польської держави на початку XX ст. Українська православна церква, як і загалом культурні установи інших національностей (на території Польщі на той час жило близько 6 млн. українців, 2 млн євреїв), вважалася непотрібною. Як наслідок, протягом 1937–1938 рр. у Польській державі було знищено понад 150 православних церков.

Напередодні Другої світової війни польська правляча верхівка посилила наступ на українців в усіх сферах суспільного життя. Помірковані українські кола Галичини, котрі 1937 р. об'єдналися у нелегальний Контактний комітет для вироблення національної тактики, зробили навесні і влітку 1939 р. останню спробу порозумітися з польськими урядовими колами. Під час зустрічі української делегації з прем'єром Польщі Феліціаном Славой-Складовським 25 травня 1939 р. усі надії на

розв'язання польсько-українських суперечностей були втрачені: прем'єр однозначно оголосив, що «автономію українцям у Польщі ніхто не дасть» [1, 45].

Що стосується польського ставлення, то доволі показовою є таємна доповідна записка ген. Владислава Сікорського, прем'єр-міністра польського уряду, яка була відправлена тільки найбільш високопоставленим польським урядовцем. Ця доповідна записка, датована 19-м листопада 1942 р., намагається пояснити, що польсько-радянська угода 30 липня 1941 р. не має бути тільки тимчасовою угодою, а повинна також стати «поворотним пунктом у житті обох держав та населень, які живуть у них». Посилаючись на скороминущу співпрацю між Петлюрою і Пілсудским, Сікорський сказав, що все завершилося невдачею.

Очевидно, політика Сікорського супроти СРСР виключала можливість будь-якого польсько-українського діалогу, мета якого – досягнути порозуміння між обома націями. Здається, єдине, що могли зробити обидві сторони, це найбільше розширити вплив свого підпілля в окупованому регіоні, а ця діяльність призвела до добре задокументованої кривавої конфронтації між поляками й українцями. Водночас польський уряд заохочував польське підпілля до співпраці з українцями й обережного налагодження зв'язків з ними. Ці дії жодним чином не повинні зобов'язувати Польщу політично чи військово, бо тільки уряд може встановлювати зобов'язуючі угоди. Поляки, очевидно, вважали, що час сприяє їм, тому вони неохоче давали українцям будь-які зобов'язання [7, 150].

Донині найбільше дискусій серед істориків і громадськості викликає оцінка ідеології та практики українських націоналістів. Внаслідок поразок у боротьбі за національну державність 1918–1920 рр. в середовищі українського політикуму виникла радикальна течія, представлена спочатку Українською військовою організацією (УВО, 1920), а з 1929 р. – Організацією українських націоналістів (ОУН), яка взяла на озброєння революційну ідеологію «інтегрального націоналізму» й прийняла орієнтацію на гітлерівську Німеччину, яка, на думку її керівників, була єдиним чинником, здатним створити шанс для виникнення хоча б частково залежної, але соборної української держави.

Перший конгрес ОУН (1929) визначив головне завдання – створення «Незалежної Соборної Української Національної Держави» через «національну революцію», «усунення всіх окупантів з українських земель» і встановлення «національної диктатури» на всіх «українських етнографічних теренах». Програма передбачала «повне учунення всіх займанців з українських земель» в ході національної революції, визначала «історичних ворогів» України, серед яких на першому місці були Польща та Росія, але не конкретизувала способів таких дій [1, 49].

Цікавою є інформація, подана в пропагандистських директивах у справі слов'янських меншин на Східних землях, які поширювалися напередодні війни: «Поляки і українці на Південно-Східних Землях Речі Посполитої становлять такий змішаний між собою з точки зору розміщення елемент, що не існує жодного кордону, яким можна було б два народи один від одного відділити... Висунуті окремими українськими чинниками проекти здійснення такого роду переселень польського і українського елементу, щоб утворити на території Польської Держави якийсь суто український національний простір, не повинні братись нами до уваги за будь-яких умов. З точки зору польського державного інтересу було б кориснішим ще більше змішування польського і українського населення на території всієї Польської Держави шляхом відпливу певної кількості українського населення з Південно-Східних Земель на територію західної і північної Польщі, а особливо до промислових центрів, як ми це спостерігали перед війною на території ЦПО (Центрального промислового округу) [8, 43–44].

Початок радянсько-німецької війни і участь у ній ОУН на боці гітлерівців істотно ускладнила українсько-польські стосунки і погіршила ставлення поляків до українців. Зі звітів діячів польського підпілля випливає, що переважна більшість українського населення Східної Галичини і Волині зустрічала німців з ентузіазмом. У селах створювали триумфальні арки, насипали кургани, виставляли хрести з меморіальними дошками. Серед жителів панувала радість, оскільки вони сподівалися на те, що нарешті Україна буде вільною. Зрештою, так само щиро і з надіями на краще життя поляки вітали німецьку армію у вересні 1939 р. у багатьох місцевостях західних районів Польщі. Суттєве значення мав також той факт, що представники обох фракцій ОУН до певного часу свідомо йшли на співпрацю з німцями, намагаючись завдяки їм озброїти українську молодь, дати їй мінімальний вишкіл і використати створені таким чином збройні формування у слушний час, коли обидві воюючі тоталітарні держави – Німеччина і СРСР – вичерпають власні сили і постане мож-

ливість для боротьби за Українську соборну самостійну державу. Цими намірами була продиктована також пізніша діяльність Українського центрального комітету (УЦК) на чолі з В. Кубійовичом, спрямована на створення в 1943 р. дивізії «Галичина» [9, 120].

«У серпні 1939 р. напередодні вибуху війни за наказом згори відбулося знешкодження так званого непевного українського елемента, визначене обіжником Міністерства юстиції, в загальній формі надрукованим у пресі. Воно полягало в арештах численних осіб інтелігенції та найвизначніших представників села з наступним поселенням їх у Березі Картузькій або у в'язниці, що спричинило вороже ставлення українського населення до держави. На факти цих арештів вказують обіжник митрополита Шептицького щодо збирання даних до шематизму греко-католицького духовенства у Східній Малопольщі, також висловлювання українців у підпільній пресі і в українських публікаціях. Проте поведінка українського населення перед вибухом війни і в першій половині вересня була бездоганною, з боку українських організацій не було жодних актів саботажу, а український солдат лояльно виконував свій військовий обов'язок. У другій половині вересня 1939 р., коли німецький фронт наблизився до територій, де проживало українське населення, а радянські війська перетнули східний кордон Польщі і зайняли Східну Малопольщу, виникало багато випадків розбродження грабунків і мордування військових і поліції озброєним населенням українських сіл, через які відступали польські підрозділи. Були також випадки нападів на цивільних поляків. Точні дані щодо кількості жертв і обставин, у яких відбувались напади, на жаль, відсутні. Факт, що у низці випадків виступали групи сільського населення, організованого за військовим зразком, вказував на існування організації ще перед початком війни. На випадках нападів і вбивств слід наголосити, бо вони дуже вплинули на подальше формування польсько-українських стосунків, наповнюючи польську сторону жагою помсти [8, 74–75].

Не можна полишити без згадки поширений у певних верствах населення в Україні (переважно на сході та півдні) і в Польщі погляд, що першопричину кривавої різанини, етнічних чисток, народобивства тощо слід шукати в «злочинній ідеології ОУН, яка зуміла збунтувати велику частину західних українців проти поляків, а як не збунтувати, то терором примусити до виступів проти них». Продовженням цієї тези слід вважати твердження про те, що ОУН-Бандери «скористалася геополітичною ситуацією і німецькою окупацією спірних теренів, аби реалізувати акцію етнічної чистки польської меншини в селах і малих містечках».

При цьому часто не береться до уваги, що реалізувати таку масштабну антипольську акцію, якою вона насправді і виявилася, могла лише чисельна, добре організована й озброєна повстанська армія, яка, через свідому відмову ОУН-Б аж до початку 1943 р. від широкої партизанської боротьби, власне і з'явилася тільки навесні–влітку 1943 р. Тому, наприклад, українські науковці схильні вважати, що навряд чи варто вести розмову про давно задуману ОУН-Б акцію етнічної чистки польської меншини. Рішення про проведення т. зв. антипольської акції, зокрема на Волині, приймалося на рівні Крайового проводу ОУН-Б 1943 р. До того ж, варто зазначити, що аналіз оунівської внутрішньої документації, як між іншим і знання тодішніх військових геополітичних реалій свідчать про те, що ОУН-Бандери і командування УПА скоріше були зацікавлені в тому, щоб домовитися з поляками про спільну боротьбу проти СРСР або про їх нейтралітет у боротьбі ОУН проти радянської влади, ніж відкривати антипольський фронт. У рішеннях другої конференції ОУН-Б від березня 1942 р. так і було записано: «домовитися з поляками про спільну боротьбу проти СРСР або про їх нейтралітет у боротьбі ОУН проти СРСР» [4, 138].

Переважає більшість інтелігенції українського й польського походження співпрацювала з окупантами. Серед солтисів війтів і бургмістрів багато було таких, хто за завданням своїх патріотичних організацій спрямовував німецьку владу на захист співвітчизників і сіяв недовіру до «чужинців». Не можна недооцінювати й ролі нацистів у розпалюванні взаємної ненависті між українцями й поляками на територіях з національно неоднорідним населенням. До кожного з народів окупаційна адміністрація використовувала окрему тактику. В умовах наявного міжнаціонального напруження відповідальність за злочинні дії функціонерів окупаційної адміністрації пересічний українець або поляк здебільшого покладав не на німецьких окупантів, а на національну громаду, з якої походили ці функціонери. Одна з польських підпільних газет дуже слушно тоді зауважила: «Пересічний поляк у Львові спостерігав за тим, як «працює» українська поліція, виконуючи німецькі розпорядження, і в ньому зростала ненависть до українців. Той самий поляк, коли б мешкав у

Варшаві і бачив, що виробля польська поліція, котру вже ніхто не називав польською, то навряд чи б в нього з'явилась ненависть до своїх співвітчизників...» [10, 22–23].

На наявні впродовж сторіч українсько-польські суперечності, спричинені постійними зазіханнями Польщі на українські землі, в 1939 р. наклалися ще й польсько-німецькі та українсько-польсько-радянські. Та обставина, що напад німецьких і радянських військ на Польщу українці по обидва боки річок Буг і Сян сприйняли як визволення з-під споконвічного польського панування і побачили в цьому можливість для відтворення української держави з включенням до її складу всіх українських етнічних територій, від самого початку війни розвела західних українців і поляків по протилежних воюючих коаліціях.

Польський звіт з квітня 1943 р. натякає на те, що «совети» були причетними до деяких найкращих дій на Волині. У своїй політиці супроти українців і поляків німці також грали в гру «поділяй і владарюй», таким чином загострюючи уже й без того напружені взаємини між обома народами. Коли, наприклад, українські поліцейські відділи (приблизно 5 тис. осіб), створені з місцевого населення, покинули свої поліцейські станиці, щоб приєднатися до українського націоналістичного повстанського руху (19 березня–14 квітня 1943), німці зорганізували польські поліцейські відділи, створені з місцевого населення і з фольксдойчів [расових німців] з познанського регіону. Йдучи вулицями міст і сіл Волині, члени цих поліцейських відділів говорили польською й співали польські пісні, мало що не провокуючи українську реакцію. Це не означає, що українські акти тероризму проти польського населення були виправданими [7].

Вступ радянських військ у Східну Галичину й на Волинь також стався ніби під приводом визволення українського народу з-під польського ярма. На цій підставі відбулося приєднання західноукраїнських земель до СРСР, тобто їх возз'єднання з УРСР. Під час численних мітингів у 1939 р. українці скаржилися на те, що зазнали великої кривди з боку поляків. Тому Кремль надав своїм перетворенням на цих землях проукраїнського характеру. В перші дні й тижні після зайняття Червоною армією Східної Галичини і Волині переважна частина місцевої української громадськості співпрацювала з органами радянської влади і намагалася використати цю співпрацю для усунення поляків з усіх сфер суспільно-політичного життя Західної України. Водночас у деяких районах в цей період сталися перші випадки грабунку, вбивства та спалення маєтків польських осадників. Важливо відзначити, що деякі з радянських про-пагандистів і агітаторів, звертаючись до народних зборів та місцевого населення із закликами, наприклад, «вигнати буржуїв з їхніх трикімнатних квартир», підштовхували селян до нападів на маєтки польських осадників, вбивств підприємців і купців тощо. Таким чином вони відображали загальну тенденцію, політику розпалювання класової ненависті, пануючу в СРСР, а саме культивування в суспільстві ворожості до всіх цих буржуїв, тобто «людей, які непрацюють». Усе це не могло не вплинути на характер подальших українсько-польських взаємин у Західній Україні.

Отже, серед фактів, що зумовили виняткову гостроту конфлікту, слід назвати соціальну та національну напруженість, спричинену як співвідношенням земельної та іншої власності в руках різних категорій населення, так і передвоєнною політикою Польської держави, а також свідоме роздмухування міжнародної ненависті німецько-фашистськими і російсько-більшовицькими чинниками. Визнання істотної ролі провокацій ззовні не знімає питання про моральну відповідальність тих, що піддалися на провокації, як і не звільняє істориків від обов'язку з'ясувати, що створило сприятливий ґрунт для успіху провокацій. Прагнення розширити свою територію за рахунок сусіда, якого вважають нездатним оборонятися, було донедавна загальноприйнятою засадою політики, тому не можна польську політику періоду війни вважати виявом якогось специфічно польського експансіонізму. З другого боку, для українських незалежників пріоритетом не була «вороженча до всього, що польське»: протистояння Польщі стало політичним завданням лише тому, що польська політика була ворожа ідеї самостійності й цілісності України. Однак більшість українських керівників теж не усвідомила того, що перспектива встановлення надовго більшовицько-російської гегемонії у Східній Європі визначає необхідність ставлення до Польщі як до стратегічного партнера. Інша річ, що і за наявності доброї волі до згоди, українцям було б важко домовитися з польськими лідерами, які не вважали українців рівноправним і важливим для Польщі партнером.

Список використаних джерел та літератури

1. Україна–Польща: важкі питання. Т. 10 : Українсько-польські відносини під час Другої світової війни : матеріали XI Міжнар. семінару істориків, Варшава, 26– 28 квіт. 2005 р. / наук. рада А. Айненкель та ін. – Варшава : Тирса, 2006. – 370 с.
2. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації / В. Сергійчук. – К. : Укр. вид. спілка, 2003. – 560 с.
3. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / В. Сергійчук. – Тернопіль, 1997. – 222 с.
4. Ілюшин І. Українсько-польський міжнаціональний конфлікт часів Другої світової війни в суспільній свідомості і колективній пам'яті: стереотипи та історичні факти [Електронний ресурс] / І. Ілюшин // Форум націй. – 2009. – Жовт. – С. 136–138. – Режим доступу : forumn.kiev.ua/2009-10-89/89-09.html
5. Історія України: Джерельний літопис / за ред. В. І Червінського, М. І. Обушного. – К. : ДП «Дирекція ФВД», 2008. – 800 с.
6. Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / О. Калакура. – К. : Знання України, 2007. – 508 с.
7. Гунчак Т. Поляки і українці під час Другої світової війни / Т. Гунчак // Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., Луцьк, 20–23 трав. 2003 р. / упоряд. В. К. Баран, М. М. Кучерепа, М. В. Моклиця, В. І. Гребенюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. – С. 144–152.
8. Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів / М. Сивіцький ; пер. з пол. Є. Петренка. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. – Т. 2. – 360 с.
9. Трофимович В. В. Деякі аспекти українсько-польських відносин у роки Другої світової війни / В. В. Трофимович // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія : Право. – Острог, 2002. – С. 116–126.
10. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА / НАН України ; Ін-т історії України. – К. : Наук. думка, 2005. – 53 с.

Андрій Климчук

Трагедія Янової долини

До найтрагічніших сторінок у багатолітній історії українсько-польських взаємин на Західній Україні належить так звана «волинська різня». В окремих населених пунктах під час Другої світової війни сталися страшні і кровопроливні сутички. До одних з таких належить сутичка у містечку Янова Долина. У статті висвітлено причини і перебіг трагічних подій, що відбувалися у цьому польському місті.

Ключові слова: УПА, Янова Долина, поляки, українсько-польський конфлікт.

Климчук Андрей. □ **Трагедия Яновой долины.** До наиболее трагических страниц в многолетней истории украинско-польских отношений в Западной Украине относится так называемая «волинская резня». В отдельных населенных пунктах во время Второй мировой войны произошли страшные и кровопролитные столкновения. К одним из таких относится столкновение в городке Янова Долина. В статье освещены причины и ход трагических событий, имевших место в этом польском городе.

Ключевые слова: УПА, Янова Долина, поляки, украинско-польский конфликт.

Klimchuk Andrew. Tragedy Janov Valley. In the most tragic pages in the long-term history of Ukrainian-Polish relations in western Ukraine belongs to the so-called «Volyn massacre.» In some towns during World War II there were terrible and bloody battle. In one of these is fighting in the town Yanovoy Valley. The article highlights the causes and course of tragic events that took place in the Polish sediment.

Key words: UPA Yanov Valley, Polish, Ukrainian-Polish conflict.

Найстрашніше, коли у війні ворогами стають сусіди чи навіть родичі. Під час Другої Світової війни національною трагедією двох народів – поляків та українців стала так звана «Волинська різня». Навколо цих подій і досі точаться дискусії, одні доводять, що українці були жорстокими вбивцями польського населення, інші ж звинувачують поляків як таких, що розв'язали міжнаціональний конфлікт. Та попри всі розмови це не біль окремо поляків чи окремо українців, це спільна трагічна сторінка українсько-польської історії.